

Helsingfors/Mariehamn 23.7.2026

Nr 22/26

Hänvisning Ålands lagtings skrivelser
27.5.2026, nr 162 och 164/2026.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över följande av lagtinget 27.5.2026 antagna landskapslagar:

- 1) Landskapslag om ersättning av landskapsmedel till landskapets anställda för kostnader för vissa rättegångar (nedan *ersättningslagen*).
- 2) Landskapslag om ändring av 21 § offentlighetslagen för Åland.

Ålandsdelegationen avger i det följande ett gemensamt utlåtande över ovan nämnda landskapslagar.

Landskapslagarnas huvudsakliga innehåll

Ersättningslagen gäller ersättning av landskapsmedel till landskapets anställda för kostnader för vissa rättegångar och vissa juridiska kostnader.

I ersättningslagens 1 § 1 mom. föreskrivs att till en landskapsanställd, som åtalas för felaktigt förfarande vid tjänsteutövning eller vid arbete eller som avkrävs ersättning på grund av ett sådant förfarande, erläggs, om yrkandena förkastats, av landskapsmedel på ansökan det belopp som den landskapsanställda genom domstolsutslag har tilldömts i rättegångskostnader. Bestämmelserna i lagens 1 § möjliggör också erläggandet av andra ersättningar till landskapsanställda, bl.a.

för kostnader i anslutning till förundersökning eller andra kostnader som kan anses vara nödvändiga, om behandlingen av ärendet har avslutats utan ett avgörande av en domstol.

I ersättningslagens 2 § 1 mom. finns bestämmelser om ersättningar som kan beviljas på ansökan åt en polisman som åtalas för lagstridigt tillgripande av maktmedel i tjänsteutövning eller i arbetet eller avkrävs skadestånd på grund av ett sådant förfarande. Enligt 2 § 2 mom. tillämpas detta även på 1) en annan landskapsanställd som har på lag grundad rätt att bruka maktmedel och 2) en landskapsanställd, som åtalas för brott begånget vid framförandet av motordrivet fordon vid uttryckning eller som avkrävs skadestånd på grund av ett sådant brott.

Av ersättningslagens 3 § följer att en i 2 § avsedd landskapsanställd som döms till straff eller förpliktas att erlagga skadestånd kan, såvida förfarandet bör anses vara grovt, åläggas att helt eller delvis återbetala den ersättning som med stöd av 2 § betalats av landskapets medel, om detta med beaktande av gärningens art samt svarandens personliga eller ekonomiska förhållanden är motiverat.

Ersättningslagens 4 § gäller ersättningar som erläggs på ansökan om en landskapsanställd yrkar på straff eller ersättning för brott, som i eller på grund av den anställdas tjänsteutövning eller arbetsuppgift har riktat sig mot hans eller hennes liv, hälsa eller personliga frihet. I paragrafen föreskrivs också om andra ersättningar, bl.a. om den landskapsanställda dött till följd av brottet.

Bestämmelserna i 5 § möjliggör indrivning av ersättningar på föreskrivna grunder.

Enligt 6 § fattar landskapsregeringen beslut om ersättning och återbetalning samt om att fordran helt eller delvis ska lämnas oindriven. I ersättningslagens 7 och 8 § finns bestämmelser om rättelseyrkande och besvär över landskapsregeringens beslut.

Genom ändringen av offentlighetslagen för Åland infogas en ny sekretessgrund vad gäller handlingar som har upprättats eller skaffats av en myndighet i egenskap av delaktig i en rättegång för förberedelse av en rättegång.

Avsikten är att landskapslagstiftningen ska träda i kraft så snart som möjligt.

Lagstiftningsbehörigheten

Enligt 18 § 1 och 2 punkterna i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar, landskapets

tjänstemän, tjänstekollektivavtal för landskapets anställda och disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän.

Enligt 27 § 21 punkten i självstyrelselagen hör arbetsrätt med undantag av tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda och med beaktande av vad som stadgas i 29 § 1 mom. 6 punkten och 29 § 2 mom. Till rikets behörighet har enligt 29 § 1 mom. 6 punkten i självstyrelselagen hänförts arbetsavtal, med de undantag som beträffande läroavtal följer av 18 § 14 punkten, och samarbete inom företag.

Enligt 27 § 22 punkten i självstyrelselagen hör straffrätt till rikets lagstiftningsbehörighet, med undantag av vad som stadgas i 18 § 25 punkten. Av 27 § 23 punkten följer att rättskipning hör med beaktande av vad som stadgas i 25 och 26 § till rikets lagstiftningsbehörighet. Även förundersökning hör till rikets behörighet.

Av 27 § 41 punkten följer att andra än i paragrafen särskilt nämnda privaträttsliga angelägenheter, om de inte direkt hänför sig till ett rättsområde som enligt denna lag hör till landskapets lagstiftningsbehörighet, hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Även skadeståndslagstiftningen är enligt denna punkt en riksangelägenhet (RP 73/1990 rd, s. 78).

I självstyrelselagens 44 § finns bestämmelser om ekonomisk självstyrelse. Av 44 § 2 mom. följer att lagtinget antar budget för landskapet Åland.

I en landskapslag kan enligt 19 § 3 mom. i självstyrelselagen för Åland för vinnande av enhetlighet och överskådlighet intas stadganden av rikslagstiftningsnatur som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag. Intagande av sådana stadganden i en landskapslag medför inte ändring i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

Till innehåll och struktur uppvisar ersättningslagen likheter med lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar (FFS 269/1974), nedan *rikets ersättningslag*.

Bestämmelserna i ersättningslagen har ett samband med förundersökning och rättegångar som hör till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 23 punkten i självstyrelselagen. De ersättningar som lagen avser kan beröra olika typer av rättegångsförfaranden. Åtal och skadeståndstalan som väcks mot landskapsanställd behandlas enligt tillämplig rikslagstiftning, främst lagen om rättegång i brottmål (FFS 689/1997) och skadeståndslagen (FFS 412/1974).

Lagen upprättar ett ansökningsförfarande genom vilket landskapsregeringen kan bevilja sådana ersättningar som avses i lagen. Ersättningslagens bestämmelser reglerar förhållandet mellan landskapet

och landskapsanställda vad avser de kostnader som kan uppstå inför eller som ett resultat av rättegångar i vilka landskapsanställda är parter. Ålandsdelegationen anser att bestämmelserna berör enbart indirekt rikets behörighet på rättskipningens område.

Ersättningslagen ska tillämpas både i förhållande till landskapets tjänsteinnehavare och anställda i arbetsavtalsförhållanden (lagförslag nr 13/2025-2026, s. 9). När det gäller tjänsteinnehavarna finns ett direkt samband med 18 § 1 punkten i självstyrelselagen och de uppgifter som utförs av självstyrelseförvaltningen inom landskapets lagstiftningsbehörighet.

När det gäller anställda i arbetsavtalsförhållande hör arbetsavtal, med undantag för läroavtal, till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 29 § 1 mom. 6 punkten i självstyrelselagen. Trots att privaträttsliga angelägenheter enligt 27 § 41 punkten i självstyrelselagen hör till rikets lagstiftningsbehörighet, hör lagstiftningsbehörigheten till landskapet om angelägenheterna hänför sig direkt till ett rättsområde som faller inom landskapets behörighet.

De anställda i arbetsavtalsförhållande har ett starkt samband med självstyrelseförvaltningen och de uppgifter som utförs inom landskapets lagstiftningsbehörighet. Genom ersättningslagen erhåller anställda i arbetsavtalsförhållande ett med tjänsteinnehavare motsvarande ekonomiskt skydd i arbetet. Ålandsdelegationen anser att det ingår i landskapets lagstiftningsbehörighet enligt 18 § 1 punkten och 27 § 41 punkten i självstyrelselagen att också lagstifta om ansökan om och utbetalning av i lagen avsedda ersättningar åt landskapets anställda i arbetsavtalsförhållanden.

I ersättningslagens 7 § finns bestämmelser om rättelseyrkande som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Rättelseyrkandet är ett rättssäkerhetsmedel som är av konstitutionell betydelse i och med att det ger garantier för god förvaltning i enlighet med 21 § 2 mom. i grundlagen. Därför måste det föreskrivas genom lag om grunderna för förfarandet för att bestämmelserna ska vara förenliga med grundlagen (se GrUU 43/2000 rd).

I ersättningslagens 7 § föreskrivs inte inom vilken tid rättelse ska begäras efter att landskapsregeringen har fattat ett beslut. En sådan tidsfrist kan anses ingå i den rätt att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning som ska tryggas genom lag enligt 21 § 2 mom. i grundlagen. Varken i förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland eller annan landskapslagstiftning finns allmänna bestämmelser innehållande sådan tidsfrist. Därför anser Ålandsdelegationen att 7 § utgör en behörighetsöverskridning.

I ersättningslagens 8 § finns bestämmelser om ändringssökande. Språkligt kan noteras att grundformen av besvär alltid är plural. Enligt 27 § 23 punkten i självstyrelselagen tillkommer

lagstiftningsbehörigheten gällande rättskipning riket med beaktande av vad som stadgas i 25 och 26 §. Om besvärsmätt, överklagbarhet och besvärsmförfarande stadgas enligt 27 § 23 punkten i rikslag (RP 73/1990 rd, s. 72–73).

Enligt 8 § får (ett) besvär över landskapsregeringens beslut med anledning av ett rättelseyrkande anföras hos Ålands förvaltningsdomstol. Enligt förarbetena fick paragrafen denna lydelse för att möjliggöra en tvåinstansprövning (lag- och kulturutskottets betänkande 12/2025-2026). I självstyrelselagens 25 § 2 mom. anges att besvär över lagligheten av landskapsregeringens beslut får anföras hos högsta förvaltningsdomstolen. Av självstyrelselagens 26 § följer att utan hinder av 25 § kan Ålands förvaltningsdomstol i landskapslag anföras rättskipningsuppgifter i de förvaltningsangelägenheter som hör till landskapets behörighet. Dock var avsikten inte att avvikelser skulle ske från det som föreskrivs i 25 § om besvärsminstans gällande landskapsregeringens beslut (RP 73/1990 rd, s. 73). Ålandsdelegationen anser att 8 § utgör en behörighetsöverskridning.

Om både 7 och 8 § avlägsnas innehåller ersättningslagen varken bestämmelser om rättelseyrkande eller besvär. I en sådan situation är självstyrelselagens 25 § och rikets lagstiftning om förvaltningsrättskipningen tillämpliga.

Även om ersättningslagen inte avser sådan rättshjälp som kan erhållas enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen (FFS 257/2002) konstaterar delegationen att rättshjälp faller inom rikets lagstiftningsbehörighet (se ÅD 36/07).

Genom ändringen av offentlighetslagen för Åland fogas till lagen en ny 2a punkt. Den nya sekretessgrunden gäller handlingar som har upprättats eller skaffats av en myndighet i egenskap av delaktig i en rättegång för förberedelse av en rättegång. Dessa handlingar ska vara sekretessbelagda om utlämnandet av uppgifter ur handlingen skulle strida mot myndighetens intresse vid rättegången. I 24 § 1 mom. 19 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (FFS 621/1999) finns en liknande sekretessgrund. Ålandsdelegationen ser inget hinder för införandet av bestämmelsen i offentlighetslagen för Åland.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen har med beaktande av självstyrelselagens för Åland stadganden funnit att hinder för ikraftträdande av landskapslagarna inte föreligger, förutom beträffande 7 och 8 § i landskapslag om ersättning av landskapsmedel till landskapets anställda för kostnader för vissa rättegångar. Landskapslagen torde kunna tillämpas utan de lagrum som föreslås att förordnas att förfalla.

Enligt 20 § i självstyrelselagen ankommer det på landskapsregeringen att göra en bedömning av situationen, om en landskapslag till en viss del förordnas att förfalla.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Siitari och Åkerblom samt suppleanten Suksi.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Sören Silverström
sekreterare